

Globalni jug

Teodora Jovanović, Romana Pozniak

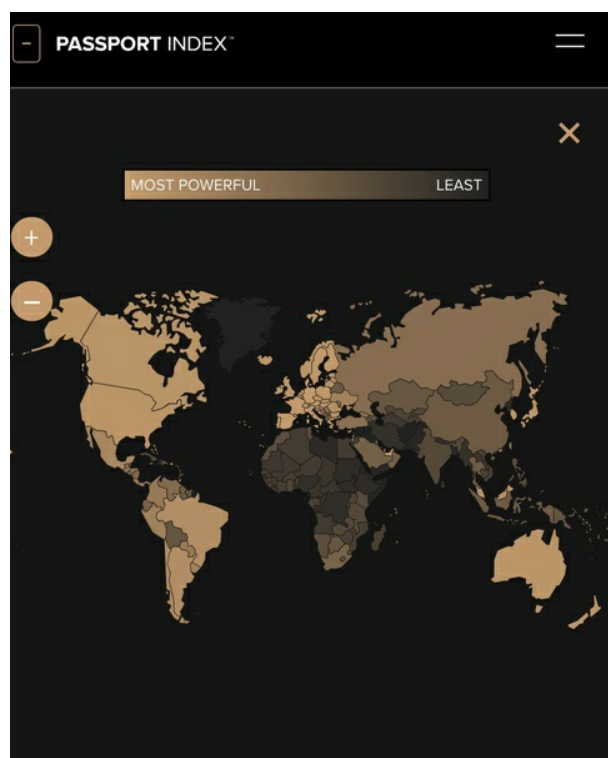
Premda je Globalni jug posljednjih godina u širokoj upotrebi, pa se čak nalazi u nazivima niza projekata, znanstvenih odjela i sl. (Haug et al 2021) radi se o ambivalentnom pojmu primarno ekonomske prirode, koji usprkos potencijalu otpora globalnim odnosima moći riskira reprodukciju predodžbe o „nerazvijenom jugu“, a posljedično i o migrantima / izbjeglicama /tražiteljima azila / ljudima u pokretu kao potencijalno opasnim, te i manje vrijednim subjektima. Pojam se intenzivnije počeo koristiti nakon pada Berlinskoga zida, odnosno krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Pojavljuje se primarno u studijima razvoja i međunarodnih odnosa, najčešće kao zamjena za pojam Trećeg svijeta koji je raspadom socijalizma u Europi krajem 20. stoljeća i posljedičnim rastakanjem tzv. drugog svijeta izgubio svoje izvorno geopolitičko značenje (v. npr. Escobar 1995). Pojam je skovao američki politički aktivist te pisac Carl Oglesby 1969. godine, a danas se koristi kao svojevrsni eufemizam i politički neutralnija varijanta za razvojnim i postkolonijalnim diskursom obilježene pojmove „zemlje u razvoju“, „podrazvijene zemlje“, „zemlje s niskim prihodom“ i dr.

Globalni jug, međutim, nije istovjetan geografskom području južne polutke, pa se tako većina država Globalnog juga nalazi u sjevernoj hemisferi, dok zemlje poput Australije i Novog Zelanda koje se nalaze u južnoj hemisferi u socioekonomskom smislu pripadaju „razvijenom“ Globalnom sjeveru. Brandtova linija, geografska ilustracija podjele na „bogati sjever“ i „siromašni jug“ koju je 1980-ih predložio bivši njemački kancelar Willy Brandt, a koja se koristi i danas (v. i Haug et al 2021: 1928), prolazi između SAD-a i Meksika, preko vrha sjeverne Afrike i jugozapadne Azije, zatim se penje prema Kini i Mongoliji, a naposljetku spušta zaobilazeći Japan, Australiju i Novi Zeland. Međutim, prema toj podjeli, arapske zemlje Perzijskoga zaljeva izuzev Iraka (Saudijska Arabija, Oman, Kuvajt, Bahrein, Katar, Irak i UAE) kao i mjesta poput Hong Konga, Singapura, Tajvana i Južne Koreje nalaze se na „jugu“, iako u ekonomskom smislu pripadaju „sjeveru“ (v. i Sajeed 2020). Zanimljivo je da se na popisu UN-ovog financijskog centra za suradnju među zemljama Globalnog juga (FCFSSC) nalaze Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Singapur, kao i da se na njemu nalazi Bosna i Hercegovina kao jedina zemlja na Balkanu od onih koje nisu u Europskoj uniji. Albanija, Sjeverna Makedonija, Srbija i Crna Gora ne spadaju u Globalni jug prema FCFSSC popisu. Dakle, različite klasifikacije, u vidu popisa, grafikona, mapa i brojeva, različito definišu šta spada u Globalni jug, i po kojim principima. Kako poentira Aleena Sajeed (2020), zbog „parcijalnog pristupa političkim i ekonomskim strukturama Sjevera“ zemlje jugoistočne Europe zauzimaju liminalnu poziciju u globalnim odnosima moći. No, slična logika vrijedi i za mnoga druga područja i zemlje koji se prema opisanoj podjeli smještaju na Globalni sjever, uključujući cijelu istočnu Europu i postsocijalističke države (Müller 2020), kao i sve prostore neokolonijalne eksploatacije i strukturne prekarizacije na Globalnom sjeveru poput predjela u kojima dominantno žive migranti / izbjeglice/ tražitelji azila / osobe u pokretu, društveno marginalizirane skupine, starosjedilačko stanovništvo itd. (Sajeed 2020).

Također, Globalni jug kao pojam skovan je primarno u ekonomskim terminima te je kao takav naizgled lišen političkih konotacija poput onih koje prate pojmove „istoka“ (koji se povezuje s orijentalizmom) ili „trećeg svijeta“ (koji se povezuje s kolonijalizmom). Međutim, njegova upotreba riskira perpetuiranje depolitiziranog pogleda na nejednakost globalne distribucije moći, kao i s njom povezana kretanja s Globalnoga juga prema Globalnom sjeveru. Catherine Besteman (2020) napore zemalja Globalnog sjevera da se obrane od mobilnosti ljudi sa Globalnog juga naziva militariziranim globalnim aparthejdom. Kretanje iz zemalja Globalnog juga ka Globalnom sjeveru je kriminalizirano nizom mjera, politika i praksi. Da se geopolitički odnosi moći preslikavaju na režime mobilnosti, vidi se iz indeksa putovnica, poput Global Passport Index i Henley Passport Index. Kao što jasno pokazuju ti indeksi, zemlje s najslabijim putovnicama tj. one zemlje čiji državljani trebaju vize za najveći broj drugih zemalja, su upravo područja Globalnog juga iz kojih dolaze tražitelji azila i iregularizirani migranti koje vidamo na balkanskoj ruti – Afganistan, Sirija, Somalija, Irak, Pakistan, Bangladeš, Jemen itd. Bez obzira na to, potrebno je odmaknuti se od zapadnocentričnih perspektiva koje postuliraju migracije od Globalnog juga ka sjeveru kao normu (Nawyin 2016: 166). Niti svi idu, niti svi žele ići na „bogati sjever“. Osim toga, značajan dio izbjegličkih kretanja odvija se upravo među zemljama Globalnoga juga, pa se tako prema posljednjoj UNHCR-ovoj statistici samo 36% izbjeglica na cijelom svijetu nalazi u Europi, a od ukupno 110 milijuna raseljenih osoba, preko 62 milijuna j interno raseljeno, 20% se nalazi u subsaharskoj regiji u Africi, a 10% u Turskoj.

Usprkos nepreciznosti i izostanku sustavne analize značenja i funkcije pojma Globalnog juga (Haug et al. 2021: 1926), kao i činjenici da ga obilježavaju rasijalizirani, (post)kolonijalni odnosi, a posljedično i problem intervencionističke pozicije zapadnih zemalja koje i danas svoju ekonomsku i političku moć temelje na resursima i jeftinoj radnoj snazi s Globalnog juga (Sajeed 2020), taj pojam pojavljuje se i u kontekstu otpora globalnoj distribuciji moći (Sud i Sánchez-Ancochea 2022: 1125). Na to upućuje niz prosvjeda protiv „oduzimanja

zajedničkih dobara“ i „potkopavanja demokratskih institucija“ zbog čega Globalni jug istovremeno simbolizira zaokret prema globalnom režimu neoliberalizma, ali i mogućnost društvene transformacije (Sajeed 2020).

Global Passport Power Rank 2024, siječanj 2024. Fotografija preuzeta sa *Global Passport Index*: <https://www.passportindex.org/byRank.php>

4. 1. 2024.

Literatura

Besteman, Catherine. 2020. *Militarized Global Apartheid*. Durham i London: Duke University Press.

Escobar, Arturo. 1995. *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World*. New Jersey: Princeton University Press.

Haug, Sebastian, Jacqueline Braveboy-Wagner i Günther Maihold. 2021. „The 'Global South' in the Study of World Politics. Examining a Meta Category“. *Third World Quarterly* 42/9: 1923-1944.

Müller, Martin. 2020. „In Search of the Global East. Thinking between North and South“. *Geopolitics* 25/3: 734-755.

Nawyn, Stephanie J. 2016. „New Directions for Research on Migration in the Global South“. *International Journal of Sociology* 46/3: 163-168.

Sajeed, Alina. 2020. „From the Third World to the Global South“. *E-International Relations*.

Sud, Nikita i Diego Sánchez-Ancochea. 2022. „Southern Discomfort. Interrogating the Category of the Global South“. *Development and Change* 53/6: 1123-1150.